

РОСІЯ CONTRA УКРАЇНИ

У статті стисло викладено авторську точку зору на етапи становлення і розвитку політики Росії щодо України, політики, яка є руйнівною для самої Росії. Аналізуючи відповідні факти, автор зосереджується на історії т.зв. «стратегічного партнерства» Росії – України за російським сценарієм доби незалежності України – антиукраїнській політиці РФ.

Ключові слова: політика, етапи, партнерство.

В статье излагается авторская точка зрения на этапы становления и развитие политики России по отношению к Украине, политики, которая противоречит положениям международного права и является разрушительной для самой России.

Ключевые слова: политика, этапы, партнерство.

The article summarizes the author's view on the stages of formation and development of Russian policy on Ukraine, which is destructive for Russia. Analyzing the facts, the author focuses on the history of the so-called "Strategic partnership" Russia - Ukraine russian scenario - anti-Ukrainian policy of Russia.

Key words: policy, stages of formation, partnership.

Авторською метою було проаналізувати і дати характеристику визначеним хронологічним етапам становлення і реалізації політики РФ щодо України.

Історія «стратегічного партнерства» Росії – України за російським сценарієм доби незалежності вкладається у відомі хронологічні межі.

Єльцинський період розвитку Росії – 1991–1999 рр., в якому виокремлюються два хронологічні відрізки часу: 1991–1995 рр. і 1996–1999 рр. Перший характеризується динамікою пострадянського розлучення. Політика Росії щодо України розвивається на тлі однотипних для обох країн кризових процесів та внутрішніх проблем, вирішення яких накладає відбиток на характері рівень двосторонніх відносин.

Формування державних інститутів – на тлі глибокої економічної кризи паралельно з глибокою трансформацією зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних відносин, осмисленням історичної ситуації, що склалася після біполярності, пошуком і формуванням національної ідентичності в кожній країні. Складність процесів державотворення відбивається й на розбудові російсько-українських взаємин, що вимагає від обох сторін поступовості, осмислення, компромісності і врешті, часу.

Така нестійка і кризова політична і економічна ситуація приводить до проявів загострення двосторонніх відносин, несподіваною для українського середовища появою в російській політиці «пробних» шарів, спрямованих на перевірку України на міцність. Йдеться про територіальні зазіхання: Крим, м. Севастополь. Непростими для розв'язання були й питання ядерної спадщини, поділу Чорноморського флоту, питання Криму, борги і активи СРСР, гуманітарні проблеми тощо [1].

Під час загострення відносин Україна відчувала себе вразливою і незахищеною, намагалася віднайти захист у інших світових потуг і міжнародних

організацій. Росія, навпаки, володіючи нафтовими і газовими ресурсами, відчувала впевненість і зневагу до слабких конкурентів на світовому політичному і економічному ринку, до яких зарахувала й Україну, споглядаючи за її політичними «іграми» – наближенням до НАТО і ЄС.

У 1991–1995 рр. окреслилися дві тенденції в політиці Росії. Перша – намагання перетворити Росію на провідну могутню економічно незалежну і самодостатню державу через впровадження ліберальної економічної і політичної моделі, сформувати демократичне суспільство тощо. Цей процес дуже важко давався Росії. Цьому курсові протистояли антиельцинські сили, що сконцентрувалися ще за часів керівництва СРСР М. Горбачовим. Саме вони намагалися повернутися до імперських засад, відновити Радянський Союз, денонсувати Біловезькі угоди, повернути Росії втрачені землі колишньої російської імперії. Саме вони не визнавали незалежність України і блокували підписання Великого Договору. Про це нагадують події у Вільносі, азійських республіках, Грузії, Вірменії, а також в Україні.

В усіх республіках йшла гостра боротьба за владу між прорадянською елітою, яка впроваджувала критерії верховенства Росії на пострадянському просторі, і демократичними паростками, які тільки-но зароджувалися. Зазначимо, що Росія у даному питанні значно виграла, оскільки в Москві були зосереджені (не враховуючи економічний потенціал) найліпші, найталановитіші кадри із всіх республік і, переважно, з України.

Стали наявними відмінності між елітними політичними групами Росії й України. Значна частина російської еліти не відійшла від своєї зверхності, коли все українське піддається критиці і неприйняттю, подається у вигляді другорядності і меншовартості, а російське за російським сценарієм – має світове значення. Особливо гострим питанням на порядку денному постала **проблема історичної пам'яті**: росіяни виступають в ролі старшого брата з «єдиної колиски трьох народів – російського, українського і білоруського», чому, на превеликий жаль, підігрують і деякі українські учені.

Другий відрізок часу першого етапу припадає на 1995–1999 рр. З досягненням Росією відповідного рівня розвитку, з певними ознаками долання кризових явищ після критичного 1998 року, її владна і політична еліта перестала бути залежною від інших республік. Росія нагадала про свою першість і могутність, що вилилося в появу важливого документа російської зовнішньої політики «Стратегічний курс Російської Федерації щодо країн – учасниць СНД» від 14 вересня 1995 р., затверджений Указом російського президента [2]. Цей документ проголосив і закріпив інтереси Росії на пострадянському просторі в цілому і у т.ч. через захист своїх «співвітчизників», до яких Росія зараховує всіх російськомовних осіб і таких, що сповідують «російську ідею».

Нагадаємо також, що зміни в політиці Росії щодо України стали наявними і стали можливими тільки після того, як Україна передала власну тактичну і стратегічну ядерну зброю Росії. Такий поворот російської політики був несподіваним для України, яка розглядала Російську Федерацію як першого стратегічного і надійного партнера. Про критерії заявленого стратегічного партнерства між державами слід було забути.

Напряму не втручаючись у внутрішні справи української держави, Росія вибудовувала начебто «відсторонену» політику – типу «спостерігай, однак не дозволяй». Фактично, Україна зробила у міжнародному вимірі саме стільки, наскільки її «відпустила» Росія. Українські економічні і зовнішньополітичні успіхи поки не дратували, однак також не давали спокійно жити російському політичному істеблішменту.

Тільки після виконання Україною російських умов щодо Чорноморського флоту, що досягалося поступово і наполегливо, Росія у 1997 році **підписала Великий Договір**, яким офіційно визнала територіальну цілісність і суверенітет України, **однак не ратифікувала документ**, поки не закріпила **власні інтереси в українському просторі**: ратифікація Угод по Чорноморському флоту, Угода про «нульовий» варіант, членство України в Міжпарламентській асамблеї СНД, утворення ЄврАзЕС тощо.

Економічний колапс Росії (дефолт) у 1998 році дещо відволік владні російські структури від розв'язання «українського питання». І до початку 2000 років можна спостерігати активізацію України на євроатлантичному і євроінтеграційному напрямках.

Другий етап розвитку політики Росії щодо України або «путінський» складається з двох підетапів: I – 2000–2008 рр. і II – 2009–2013 рр. Перший пов'язуємо з початком нової стратегічної концепції політики Путіна/Медведева. В цьому історичному відрізку часу також виокремлюються два хронологічні періоди: 2000 – 2003 рр. і 2004 – 2008 рр. Перший відрізок часу – спостерігається апробування сил новим російським президентом, ламка «внутрішніх» правил гри в самій Росії, переформатування владних гілок, фінансових потоків, жорстка централізація влади.

В зовнішній політиці – досягнення незаперечних успіхів, як результату високих цін на нафту і газ: розмова зі світовими потугами одним голосом, завоювання місця у «вісімці» і «двадцятці», перетворення Росії на одного з провідних акторів в світі і на першого гравця в СНД. **Росія не втручається активно в українські справи, робить це через економічні і політичні важелі**, що підтверджується курсом на можливе розчленування України через утворення на її території незалежних республік [3].

Український президент Л. Кучма знаходить необхідний тимчасовий компроміс з російським керівництвом, паралельно ухвалюючи державні документи щодо євроінтеграційного і євроатлантичного курсу України (2002 р., 2003 р.). В Україні з'являється можливість стати повноправним учасником Північноатлантичного Альянсу, а також наблизитися до ЄС.

Однак епопея, розв'язана Росією навколо острова Коса Тузла нагадує Україні про російські інтереси в українському просторі, які чітко виражені в російській сентенції, озвученій «рупором Кремля» В. Жириновським: от скинемо на вас одну ядерну бомбу і подивимось, хто в домі хазяїн....

Як наслідок, Україна знову балансує між Росією і Заходом, обіцяючи першій Керч-Єнікальську протоку, а другому – не дратувати Росію.... Український президент – ізольований з-за справи кольчуг, провідні європейські країни ігнорують Україну, зосередившись на взаєморозумінні з Росією, оскільки вже на носі 2004 рік – рік прийняття в ЄС десяти нових учасників, більшість з яких є вихідцями з колишнього радянського блоку. **Європа до останнього моменту була не певна, що їй вдасться так легко «вирвати» колишніх сателітів з прорадянської зони впливу.**

Україна не в змозі самотійно пробити стіну свого замовчування та ізоляції. Концепція «ширша Європа», запропонована Європейським Союзом, яка охопила також країни Середземномор'я, тобто Африки й Азії, не задовольняє Україну. Однак іншого на той час не пропонувалось, а термін чинності Угоди України і ЄС про партнерство і співробітництво добігало кінця (1998–2008 рр.).

Тим часом, 2004 року в результаті свого розширення ЄС географічно і стратегічно досяг кордонів України і став виявляти більший інтерес до її справ. З посиленням цього інтересу (особливістю політики Росії щодо України часів президента В. Ющенка) починається новий відлік часу – **другий хронологічний період другого етапу: 2004–2008 рр.**

Революції в пострадянських республіках, неконтрольовані російською стороною зміни влади розглядаються Росією як провали її зовнішньої політики (за що карають перших російських чиновників, позбавляючи їх відповідних посад). Відносини з Україною переведено на прагматичні рейки, ведуться різнопланові торговельні та інформаційні війни, Україна через економічні важелі газу та нафти, великі борги поступово ізольовується від західних партнерів. Росія все замикає на себе і через економічні важелі енергоносіїв прив'язує також і Євросоюз.

Росія розгортає співпрацю з НАТО (Рада Росія – НАТО), широко співпрацює з ЄС, активізує азіатський вектор зовнішньої політики, знайшовши спільну мову і підтримку з боку Китаю (2005 р.). Ситуацію добре ілюструє висловлювання В. Путіна, про те, що Росія – «ведмідь, якого не можна заганяти в глухий кут...». Продовжуючи – ведмідь шаленіє, коли відчуває безвихідь [4].

Реалізується стратегія В.Путіна – курс на економічну самодостатність Росії, що означає розбудову в країні замкненого виробничого циклу і незалежність від імпорتنих поставок. В результаті різко скорочується товарооборот з Україною та всіма іншими країнами СНД, скорочуються російські замовлення з України, яких Росія вже не потребує. Ведеться курс на згортання російсько-української співпраці. Однак, зростає товарообіг з іншими регіонами світу і у першу чергу з ЄС, з яким В.Путін пообіцяв у 2005 р. довести зазначений щорічний показник до 50 млрд дол.

Тактика і стратегія Росії щодо України, трактовка подій в Україні та її зовнішньої політики визначається інтересами великого російського капіталу, тобто російським олігархатом, який править «бал» на владному олімпі Російської Федерації. Саме газонафтові капітали перших осіб російської влади є підґрунтям керування українськими справами, збереження впливу на український політикум, посилення російського капіталу на українському ринку. При цьому слід враховувати, що на офіційному – найвищому рівні і для закордону РФ неодноразово підкреслювала свою безумовну відданість «стратегічному» партнерству, підписаним угодам і «глибоку повагу» до чинних, юридично оформлених і визнаних Росією кордонів України. Також слід брати до уваги й те, що переважна більшість основних стратегічних документів, на яких будується сучасна зовнішня політика Росії, а саме «Концепція зовнішньої політики РФ», «Концепція національної безпеки РФ», Стратегія національної безпеки РФ та «Військова доктрина РФ» тощо містять чіткі орієнтації щодо російських інтересів в Україні.

Третій етап політики РФ щодо України – 2009–2013 рр. вирізняється остаточною підготовкою плацдарму для певного «стрибка» до святкування перемоги – перехід України у повне підпорядкування Російської Федерації або поглинання України Росією. Все для цього підготовлено: український президент провадить політику «что прикажете?», український політикум куплений і спільними підприємствами, і значними хабарами, і часткою російської власності. Все о'кей! Росія забула про балаканину щодо двох інтеграцій (євразійську і європейську) і чітко зазначила одну – російську (!). Про що перехідний російський президент Д.Медведев заявив: не можна одразу сидіти на двох стільцях (тобто розвивати обидва вектори зовнішньої політики: і європейський, і азійський). Україні треба визначатись.

З політичними орієнтирами України на той час проблем не було, що підтвердив і тодішній український президент, проваливши підписання Угоди про асоціацію України – ЄС на Вільнюському саміті Європейського Союзу.

Майдан розставив точки над «І». Повернув Україні надію розвитку, самостійності незалежності.

Найскладнішими виявилися післямайданівські проблеми, час очищення, час відновлення, час повернення до себе.

проф. Людмила Чекаленко,

завідувач кафедри зовнішньої політики і дипломатії ДАУ при МЗС України

Посилання

1. Чекаленко Людмила. Зовнішня політика України: Підручник. – К.: «LAT&K», 2015. – 477 с., 8 с. іл.; її ж: Україна – Росія : проблемне питання "стратегічного" партнерства //Магістеріум: Політичні студії. – К.: НаУКМА, 2008. - Вип. 31. – С.85-90.
2. Б.Н. Ельцин. Указ Президента РФ от 14.09.95 N 940 «Об утверждении стратегического курса РФ с государствами-участниками СНГ». – zakonbase.ru/content/nav/15088.
3. Янукович и Лужков приехали в Северодонецк. – Режим доступа: Грани.Ру:..grani.ru › Политика › Мир › Европа › Украина. – Режим доступа: ru.tsn.ua/.../luzhkova-nazvali-rochetnym-zhitel...;https://www.google.com.ua/?gws_rd=
- 4.«Россия - загнанный в угол медведь!». – Режим доступа: www.apsny.ge/2014/pol/1392153682.php